

**АМАДО АЛОНСО – МЕЖДУ ЛИНГВИСТИЧНАТА
СТИЛИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНАТА КРИТИКА
(„ПИСМО ДО АЛФОНСО РЕЙЕС ЗА СТИЛИСТИКАТА“)**

Евгения Вучева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

**AMADO ALONSO: BETWEEN LINGUISTIC STYLISTICS
AND LITERARY CRITICISM
(“LETTER TO ALFONSO REYES ON STYLISTICS”)**

Eugenia Vucheva
St. Kliment Ohridski University of Sofia

Amado Alonso is a brilliant philologist in the full sense of the word – a linguist, literary critic and translator who left in all three domains a notable intellectual heritage for the Hispanic world. His “Letter on Stylistics” and his overall multilateral activity as a researcher, academic and editor are a strong evidence of his unlimited dedication to philology, wholehearted commitment to Hispanism and outstanding intuition regarding the determining function of Linguistic Stylistics as a methodology basis for Literary Analysis. The said letter draws our attention as it states the tasks facing the science of style and it outlines, in the 40’s of the XX century, the relationship between Linguistic Stylistics and Literary Criticism.

Key words: philology, Stylistics, Linguistic Stylistics, Literary Criticism, Hispanic studies

Амадо Алонсо е блестящ филолог в най-пълния смисъл на това определение – лингвист, литературен критик и преводач, като и в трите области оставя бележито интелектуално наследство за испаноезичния свят. Не се опитва да противопостави лингвистика и литература, а търси дълбоките им връзки. Не изразява предпочитанията си към езиковата или литературната стилистика, а категорично заявява, че и двете са еднакво стойностни, но едната е основа за развитието на другата. Все в посока на филологическата наука испанският лингвист,

приел аржентинско гражданство, е защитник и на единството на езика, който се говори в Испания и Латинска Америка.

Обект на нашия интерес в случая е писмото на Амадо Алонсо до Алфонсо Рейес (Алонсо 1969). За да го оценим докрай, трябва да разберем дълбоката искреност и близост между двамата интелектуалци, като поставим написаното в контекста на техните взаимоотношения, общи съдби и идеали.

Голямото им приятелство датира от престоя на Рейес в Испания в периода 1914 – 1924 г. (Лесеа Ябар 1999 – 2000: 411). Съдбата ги среща отново в Буенос Айрес – Алфонсо Рейес е посланик на Мексико в Аржентина, а Амадо Алонсо е преподавател в университета.

И двамата са свързани интелектуално с Рамон Менендес Пидал, създателя на испанската филологическа школа.

Емигриралият в Испания мексикански поет, интелектуалец и дипломат Алфонсо Рейес е поканен от Менендес Пидал през 1914 г. да работи в ръководения от него Център за исторически изследвания в Мадрид. През десетте години престой в Мадрид той участва в множество културни сбирки, където се запознава с видни интелектуалци (Хосе Ортега и Гасет, Рамон Гомес де ла Серна, Хуан Рамон Хименес и Пио Бароха), публикува творбите си в испански списания, усилено работи за заздравяването на културните връзки между Испания и Латинска Америка, за което с основание е определян като „най-испанския измежду мексиканските писатели“ (Нунес Хайме 2015).

Амадо Алонсо е многообещаващият ученик и сътрудник в областта на фонетиката и лингвистичната география, когото Менендес Пидал изпраща през 1927 г. в Аржентина, за да оглави Центъра за развитие на филологическите изследвания към университета в Буенос Айрес, където ще работи в продължение на близо 20 години. Признание за огромните му заслуги за изграждането на това силно интелектуално средище на испанистиката в Буенос Айрес с множество последователи в областта на лингвистиката, филологията и литературната критика е преобразуването на Центъра за развитие на филологическите изследвания през 1963 г. в Институт по филология и испаноезични и т.н. литератури „Амадо Алонсо“.

И двамата са блестящи преводачи. Алфонсо Рейес превежда от английски, френски, италиански, португалски, гръцки и латински език автори като Лорънс Стьрн, Гилбърт Кийт Честъртън, Стефан Маларме и Антон Чехов (вж. Перес Мартинес 1993). Амадо Алонсо превежда *Курс по общо езикознание* на Фердинанд дьо Сосюр, *Езикът и живо-*

тът на Шарл Бай и *Философия на езика* на Карл Фослер, като написва и предговорите към тези фундаментални лингвистични трудове.

И двамата работят с огромно вдъхновение за институционализирането на филологическите изследвания.

През 1939 г. Алфонсо Рейес застава начело на Дома на Испания в Мексико (*La Casa de España en México*), превърнал се в убежище на испански интелектуалци републиканци и прераснал в академично средище на испанистичната хуманитаристика, който по-късно ще наследи престижният Мексикански колеж (*El Colegio de México*), висш институт за социални и хуманитарни науки. Следват двацет години на неуморна административна, академична, творческа и изследователска дейност.

В Буенос Айрес Амадо Алонсо написва едни от най-значимите си трудове, изгражда своя школа от последователи, осъществява множество изследователски и издателски проекти, като безспорно най-важният от тях е създаването през същата 1939 г. на „Списание за испанска филология“ (*Revista de Filología Hispánica*), едно от най-авторитетните испанистични периодични издания, от което са публикувани едва осем тома. Списанието спира да излиза след заминаването на Алонсо за университета в Харвард през 1946 г., когато заедно с него напускат Аржентина и много от сътрудниците му. През 1947 г. неговият ученик и най-близък сътрудник, Раймундо Лида, филолог романист, литературен критик и есеист, е поканен именно от Рейес да започне работа в ръководения от него престижен висш Мексикански колеж (*El Colegio de México*). Така само година по-късно творческите замисли на двамата интелектуалци отново се пресичат – Раймундо Лида създава „Ново списание за испанска филология“ (*Nueva Revista de Filología Hispánica*), издание на оглавявания от Алфонсо Рейес Мексикански колеж. В Мексико то продължава традициите на прялото аржентинско издание, а работещият в Харвардския университет Амадо Алонсо е поканен не само да му сътрудничи, но и да бъде негов директор. И до днес *Nueva Revista de Filología Hispánica* е едно от най-авторитетните филологически списания в испаноезичния свят.

И двамата имат огромни академични заслуги. Рейес е избран за редовен член, а по-късно и за директор на Мексиканската академия за езика, аналог на Испанската кралска академия. Алонсо чете лекции в множество чуждестранни университети (Пуерто Рико, Чили, Чикаго, Лос Анджелис, Колумбия, Принстън) и по различни дисциплини (езиковедски и литературоведски), избран е за доктор хонорис кауза на университета в Чикаго, член-кореспондент на Аржентинската ака-

демия за литература, на Аржентинската академия за история, почетен член на Американската асоциация за модерни езици, чуждестранен почетен член на Академията за изкуства и науки в Бостън, член на Бразилската академия за филология, почетен член на Чилийската академия за езика (вж. Фондация „Амадо Алонсо“).

Трайното приятелство между тях се затвърждава по време на дипломатическия престой на Алфонсо Рейес в Буенос Айрес (1927 – 1930 г. и 1936 – 1937 г.). И то ще продължи във времето независимо от разстоянията, които ги разделят (вж. Вениер 2008). В разменените писма двамата интелектуалци ще доверяват творческите си проекти, ще са критици един на друг и на самите себе си, ще споделят схващанията си за литературната критика и художественото слово. Като творци и преводачи те живо се интересуват от словесното изкуство, от майсторството и вещината, които прозират в него, от високите му естетически стойности. В този интелектуален контекст едно от най-значимите свидетелства за приятелството им, но същевременно и за споделеното духовно предизвикателство е писмото на Амадо Алонсо до Алфонсо Рейес, в което излага разбирането си за стилистиката. То датира от 29 ноември 1940 г., обнародвано е във в. *La Nación* от 9 февруари 1941 г. и е включено в сборника му със съчинения, озаглавен *Материя и форма в поезията (Materia y forma en poesía)*, публикуван посмъртно през 1955 г. в Мадрид, изд. „Гредос“. И до днес идеите, изложени в това писмо, са обект на множество анализи, коментари и цитирания от литературната критика в испаноезичния свят. За нас то представлява интерес не само заради посоките, които чертае пред науката за стила, а и поради ясно определените взаимоотношения – още в първата половина на ХХ в. – между лингвистичната стилистика и литературната критика.

От началните думи става ясно, че поводът за писмото е неудовлетворението на Рейес от обясненията за стилистиката, които Алонсо е направил в предишно писмо. Затова основният му мотив ще бъде да охарактеризира стилистиката с уточнението, че в разбирането му ще се преплита „това, което е, с онова, което трябва да е“ стилистиката. Ако се съсредоточим само върху втория въпрос, бихме могли да стигнем до заблуждаващото заключение, че стилистиката е все още „дезидератум“, но ако „онова, което трябва да е“, се интерпретира като необходимия идеал за съвършенство, който всяка наука налага сама на себе си, стилистиката е „една красива реалност“ (Алонсо 1969: 95). В това идеалистично определение Алонсо влага цялата си любов към науката за стила. В разбирането му се преплитат две нишки – поетич-

но-индивидуалистичната, отвеждаща към литературната критика, и лингвистично-социалната, повлияна от европейския структурализъм, която отчита експресивните стойности на езиковите единици. Всъщност в двупосочното определяне прозират идеите на двама ерудити в тази област – Лео Шпитцер, от една страна, и от друга – Шарл Бай. Общата платформа на двете посоки е търсенето на маркери, изразяващи субективността в езика. Различната интерпретация произтича от обекта на изследване – интересът към конкретния автор и произведение отвежда към идеалистично-субективистичната, интуитивна интерпретация на стила; анализът на средствата, чрез които може да се изрази субективна оценка в даден език, се разполага в полето на експресивната стилистика на езиковата общност, стъпваща на принципите на структуралната лингвистика.

Да проследим споменатите две посоки.

От една страна, Алонсо се позовава на Л. Шпитцер, силно повлиян от К. Фослер, че у писателя трябва да има предварително установена хармония между вербалния израз и произведението като цяло:

[...] *стилистика* означава стремеж да се достигне до най-дълбокото познаване на едно литературно произведение или литературен творец чрез изучаване на неговия стил. Принципът, на който се базира, е, че на всяко езиково свойство в стила съответства определено психическо свойство (Алонсо 1969: 78).

От друга страна, използвайки дихотомията на Сосюр език/реч, Алонсо различава две стилистики – на езика и на речта, като определя първата с думите на Бай: тя изучава елементите, които изразяват чувства в общоприетия език на дадена общност, а който си поставя тази задача,

[...] трябва предварително да е специалист по експресивните стойности на съответния език. Тази специална лингвистична дисциплина се нарича *стилистика*. Така че има две стилистики, като едната предхожда другата (пак там, 79).

Авторът прокарва разграничение между езиковото, историческото значение на знака, закрепено в езиковата система, и конкретната речева стойност, която той придобива в определен контекст, т.е. при съзнателното използване на езика. За посоченото разграничение използва наименованията „значение“ и „израз“ и – макар и имплицитно – разпорежда тези две функции между думата и изречението като езикови знаци, като запазва за думата термина „значение“, а приписва главно

на изречението способността му да бъде „израз“. По този начин пренася дихотомията на Сосюр език/реч в методологическите основи на стилистиката и се доближава до разбирането за функционалната специфика на тези две различни равнища на речта – историческото, чието основно съдържание е езиковото значение, закрепено в знака; и индивидуалното, чието основно съдържание е смисълът като функция от взаимодействието между езиковото значение и съответния контекст¹:

Употребата на думата или изречението притежава два аспекта: значение и израз. Първият е свързан с преднамереното им съотнасяне с назования обект, а вторият разкрива „живата и сложна психическа реалност“, която стои зад значението. Думата и изречението са знаци на тези две реалности, като при това изречението е индекс, а не знак, защото изразява живата и сложна психическа реалност, а не я означава (пак там, 79).

За да обясни идеята си, Алонсо използва изречението „Слънцето вече изгрява“, което може да изрази удовлетворение от очакваното, изблик на радост и пр. Или:

[...] освен значението (преднамерено съотнасяне към значещата реалност/същност) думите и изреченията – като общоприети форми на говорене [...] – имат индексално, а не знаково психическо съдържание, в което може да открием чувството, действието, фантазията и оценката. Езиковата стилистика се занимава с изучаването на тези психични съдържания на общоприетите форми, при условие че са индексирани или подсказани, а не когато са обект на значението (напр. открива раздразнението във фразата „виж какво ми направи този глупак“, което е по-силно в „този малоумник“, и т.н., но не би се занимавала с раздразнението, ако фразата е „подразних се от това, което ми направи еди-кой си“). Това стилистично съдържание, различно от значението, е не само в речника (*глупак, тъпак, идиот*), но и във всички граматични категории; срв. напр. *той е много почтен* и *той е олицетворение на почтеността*; в рода: *женище*; в числото: *прекосявам пространства* (мисъл, свързана с въображението, суперлативната употреба на множественото число); в глаголните времена: всяко от миналите ни времена е специфичен начин на осмисляне на миналото; в словоредата и т.н. (пак там, 79 – 80).

¹ За повече подробности относно структурирането на речта на три функционални равнища – универсално, историческо и индивидуално – вж. Косериу 1981: 273 – 284 и Вучева 2006: 23 – 68.

Авторът заключава, че две изречения може да имат еднакво значение, но с различно стилистично съдържание, с различни експресивни стойности. В съвременен прочит прозорливото му заключение би гласяло така, ако следваме посоката форма – съдържание: зад едно и също изречение може да стоят изкази с различен смисъл. Или: различни изкази може да бъдат представени езиково с едно и също изречение, зад което ще стоят съответно различни смисли².

Но най-стойностната преценка относно статуса на двете стилистики и техните взаимоотношения се съдържа в резюмираното обобщение:

[...] като наука за литературните стилове стилистиката има за основа тази друга стилистика, която изучава чувствената, действена-та, въображаемата и оценъчната страна на речевите форми, закрепени в езика. На първо място се изисква техническа компетентност за анализа на онази страна от езика, която е свързана с чувствата, действията, въображението и оценката (пак там, 81).

Макар и определена като наука за субективността в езика, което по-скоро навява асоциации с един субективистично-идеалистичен подход, във виждането на автора езиковата стилистика придобива статус на методология за анализ на формализираната в речта позиция на говорещия субект. Така Амадо Алонсо открехва вратата към една от основните задачи на съвременната комуникативно ориентирана стилистика, в чието ползрение стоят речевите тактики, които използваме, за да осъществим максимално ефективно комуникативните си цели.

След като изчиства разликите между езиковата стилистика и литературната критика, авторът прави следващата стъпка – опитва се да изясни какви са задачите на литературната стилистика и какво я отличава от традиционната критика?

Тя се занимава предимно с поетичните, съзидателните и формалните стойности (конструктивни, структурни или конститутивни; с „формата“ като постижение на творческия дух) вместо с „историческите, философските, идеологическите или социалните измерения, приоритет на традиционната критика“ (пак там, 81).

Литературната критика се интересува от художествените творби във всичките им аспекти; от своя страна, стилистиката се стреми да улови и разкрие естетическата наслада, която неизменно носи поетичното творчество. За да илюстрира споменатите отлики, Алонсо ни поднася следното художествено сравнение:

² Сrv. Вучева 2006: 228 – 235; 2008: 195 – 219; 2010; 2015.

Пред мраморната статуя натуралистът вижда мрамора и го оценява като такъв; изкуствоведът вижда какво е направил от мрамора скулпторът. Традиционната критика изучава мрамора на литературните творби до известна степен по натуралистичен начин; най-последователната дисциплина, която иска да го изучава като форма, или художествено творение, наричаме стилистика (пак там, 82).

Ето защо литературната стилистика изучава всяко произведение, разбирано като поетично творение, в двата му основни аспекта: как е структурирано и каква естетическа наслада поражда у читателя, или като творчески продукт и като творческа дейност – определение, в което без съмнение откриваме разграничението на Хумболт между *ergon/energeia*. По-нататък Алонсо ще последва структурната лингвистика, използвайки термините *система* и *структура*, за да поясни какво влага в понятието „експресивна система“ на даден автор или произведение:

Стилистиката изучава *експресивната система* на едно произведение, на един автор или на група сродни автори, като тази *експресивна система* се разпростира от структурата на произведението (отчитайки съчетаването на качествата на използваните материали) до въздействащата мощ на думите (пак там, 82).

Стилистиката също трябва да изучава мислите и идеите, но като израз на по-дълбока, поетична „мисъл“: като интуитивно разбиране за света, изкристализирало именно в изучаваната творба (пак там, 83).

За разлика от нея традиционната критика се интересува от представата за света у даден автор чрез философското, религиозното, социалното, моралното и пр. съдържания, които разкриват творбите му. Но стилистиката не ѝ се противопоставя, а търси и естетическото възприятие:

[...] основното и особеното при стилистиката е, че тя гледа на представата за света и като на поетично творчество, като на творение, създадено на естетическа основа (пак там, 83).

Същевременно обаче обръща специално внимание на чувствата и емоциите, които се проявяват в произведението, и ги изучава не само изолирано, а като комплексна система и още повече – като съставлящи вериги в цялостната му творческа организация.

А тъй като всеки творец е рожба на своето време, в композицията на литературната творба се вплитат теми, културни течения, исто-

рически процеси. Алонсо изтъква, че най-добрите литературни критики на Сервантес, Данте или Рабле са свидетелство за нарастващата значимост на даден автор според динамиката, с която представя своето време. Стилистиката „жадно“ използва тези данни и ги третира от специфичната си гледна точка: тя вижда у поета съзидателната сила на творчеството му:

И ако традиционната критика разплита и изяснява какво обществото и времето са дали на автора, стилистиката допълнително изучава с каква нова сила той им го връща и какво добавя към онова, което са му дали. Така че в известна степен историята създава автора, но и авторът в известна степен създава историята (пак там, 84).

Разбирането си относно предмета на литературната критика и на стилистиката Алонсо извежда схематично на базата на дуалистичното отношение социално/индивидуално – дадено/свободно, отвеждащо отново към дихотомията език/реч в концепцията за езика на Сосюр:

С рисковете, заложили във всяка схема, бихме могли да стигнем до следната формула: всяка художествена творба съчетава индивидуалното и свободното със социалното и даденото, като допуска и двата полюса; литературната критика се специализира в социалното; стилистиката – в индивидуалното (пак там, 84).

Все пак, макар че предметите им са определени чрез опозиция, двете науки не са поставени на двата полюса. За Алонсо стилистиката допълва изследванията на традиционната критика, като внася един нов аспект, който е не просто допълнителен, а основен и специфичен аспект за литературната творба, тъй като именно той осмисля всички останали. Затова заедно с новите теми тя изучава и старите със „същата любов“. Проследяването на източниците на даден автор или творба, на корените на господстващите идеи за определен литературен период е крайната точка на традиционната критика. За стилистиката това е началната точка и тя се пита какво е направил с тези източници съответният автор. Явно, че стилистиката надгражда литературната критика, без да влиза в конфликт с нея. Двата погледа – на литературната критика и на стилистиката – са представени чрез ново сравнение:

[...] изучавайки меда, традиционната критика установява от какви цветя и от какви поляни е събирала прашец пчелата; стилистиката се пита как се е получил този хетерогенен по произход продукт, каква е алхимията, кои са онези оригинални стремежи, взели надмощие и дали живот на новото творение. Или, ако се върнем на сравне-

нието със статуята: традиционната критика изучава каменните кариери, от които е взет мраморът; стилистиката – онова, което е направил артистът от него (пак там, 85).

Според Алонсо световните примери с анализи на литературни източници разкриват, че стилистиката взема името си от един от най-ефикасните – но не единствен – методи на изследване: изучава езиковите/стиловите особености на даден автор. Тя се занимава с изразната му система и естетическото ѝ въздействие, които се съдържат в „цялостната структура и характеристиките на използваните материали“. Авторът споделя, че в много от собствените си изследвания се посвещава на проблеми, които не са свързани специално с езиковата форма (напр. поезията и стила на Пабло Неруда). Същото се потвърждава и от наблюденията му върху изследванията и на други автори, между които Дамасо Алонсо, Карл Фослер, Оскар Валцел и Лео Шпитцер.

Амадо Алонсо явно отчита, че както самият той, така и споменатите критици разполагат анализите си в едно междинно, но възлово поле, граничещо и с лингвистиката, и със стилистиката. Но същевременно съзнава, че рано или късно лингвистиката ще вземе активно участие в анализа на литературните текстове и ще го направи с вещина, като изгради такава методология, която да отдава еднакво значение и на формалната, и на съдържателната страна на литературния текст:

Но при всички положения изучаването на езиковата форма е крайно необходимо и когато дойде нейният ред, това трябва да се направи методически и с необходимата техническа компетентност (пак там, 85).

Стилистиката изучава функционирането на цялостната изразна система и ако една стилистика не се занимава с езиковата страна, тя е непълна, а ако претендира да изпълни целите си, като се занимава само с езиковата страна, е неприемлива, защото езиковата форма на дадено произведение или автор е без значение, ако не се отчита връзката ѝ с цялостната постройка и взаимодействието ѝ със съдържателните аспекти на творбата (пак там, 86).

За Амадо Алонсо литературата и лингвистиката са немислими една без друга. Те са – ще си позволя една бледа съпоставка пред сравненията му с мрамора и пчелата – като двете страни на една и съща монета. Ето защо няма нищо чудно, че работи всеотдайно и в областта на литературната критика, и в областта на езиковата стилистика. Оценяван от съвременниците си и от следващите поколения като бележит лингвист и литературен критик, той е автор на огромен брой публикации (вж. Па-

ломо Олмос 1995 – 1996). В интерес не само на статистиката, а най-вече на основната ми теза за многостранното му творчество, разположено в пресечната зона между литературна критика и стилистика, ще припомним, че от 210-те му съчинения 40 са посветени на известни представители на литературното творчество (Вайе Инклан, Хорхе Гийен, Рикардо Гуиралдес, Рубен Дарио, Хорхе Луис Борхес, Лопе де Вега, Алфонсо Рейес, Пабло Неруда, Бенито Перес Галдос, Фрай Луис де Леон, Сервантес); на есета и размисли за пикаресковия роман, театралното слово, историческия роман, литературните течения, лириката, стилистичната интерпретация на литературни текстове, антологиите с литературни творби, античната проза, поетичното творчество (редът е според хронологията на публикациите). Най-значимите от този раздел са включени в споменатия вече сборник *Материя и форма в поезията*. Сто публикации са в областта на лингвистиката по теми, свързани с единството на испанския език, испанския език в Америка, дидактиката на испанския език, историята и мястото на филологията като университетска специалност, диахронната лингвистика (фонетика, фонология и лексикология), етимологията, лингвистичната география, езиковата интерференция, контрастивната лингвистика, с въпроси по романско езикознание, граматика, лингвостилистика (умалителните имена и члена в испанския език) и пр. Голям брой от тези публикации са включени в два тома – *Лингвистични изследвания. Испански теми (Estudios lingüísticos. Temas españoles, 1951)* и *Лингвистични изследвания. Испаноамерикански теми (Estudios lingüísticos. Temas hispanoamericanos, 1953)*. Разработките в областта на фонетиката и фонологията също са събрани в два тома и издадени посмъртно под заглавието *От средновековното до съвременното произношение в испанския език (De la pronunciación medieval a la moderna en español, I/II, 1955/1969)*. Специално внимание заслужават и многобройните рецензии и портрети, с които представя редица изтъкнати езиковеди – Фердинанд дьо Сосюр, Карл Фослер, Лео Шпитцер, Хелмут Хацвелт, Шарл Бай, Родолфо Ленц, Рамон Менендес Пидал, Педро Енрикес Уреня, Хулио Касарес, Самуел Хили Гая и др.

В заключение – не само „Писмото за стилистиката“, а цялостната многостранна изследователска, академична и издателска дейност на Амадо Алонсо са ярко свидетелство за безграничната му отдаденост на филологията, за силния му испанистичен дух, за дълбокото му прозрение относно границите на т. нар. „две стилистики“, за забележителната му интуиция по отношение на предопределящата функция на лингвистичната стилистика като методологическа основа на литературния анализ.

ЛИТЕРАТУРА

- Алонсо 1969:** Alonso, A. Carta a Alfonso Reyes sobre la estilística. // *Materia y forma en poesía*, Madrid: Gredos, 1955/1969, 95 – 106.
- Вениер 2008:** Venier, M. E. *Crónica parcial: cartas de Alfonso Reyes y Amado Alonso, 1927 – 1952*. México: El Colegio de México, 2008.
- Вучева 2006:** Вучева, Е. *Един интегрален модел на речта: равнища, единици и категории. Поглед към лингвистиката на речта*. [Vucheva, E. Edin integralen model na rechta: ravnishta, edinitsi i kategorii. Pogled kam lingvistikata na rechta.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2006.
- Вучева 2008:** Vucheva, E. *Estilística del español actual. Teoría y práctica del estilo*. Sofía: Editorial Universitaria “San Clemente de Ojrid”, 2008.
- Вучева 2010:** Вучева, Е. Хоризонталните полета на стилистиката. [Vucheva, E. Horizontalnite poleta na stilistikata.] // Доклади от научната конференция *Езици и култури в диалог*, посветена на 120-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010, 101 – 108.
- Вучева 2015:** Vucheva, E. Tres estilísticas o una teoría general de la expresión verbal. // *В началото бе словото. Сборник в чест на проф. Мария Китова-Василева, д.н.* София: Издателство на НБУ, 2015, 54 – 67.
- Косериу 1981:** Coseriu, Eugenio. *Lecciones de lingüística general*. Madrid: Gredos, 1981.
- Лесеа Ябар 1999 – 2000:** Lecea Yábar, J. M. Amado Alonso en Madrid y en Buenos Aires. // *CAUCE, Revista de Filología y su Didáctica*, 22 – 23, 1999 – 2000, 403 – 420.
- Нунес Хайме 2015:** Núñez Jaime, V. Alfonso Reyes, el más español de los escritores mexicanos // *El País*, 10/11/2015. https://elpais.com/cultura/2015/11/10/actualidad/1447157834_562133.html (18.10.2018).
- Паломо Олмос 1995 – 1996:** Palomo Olmos, B. Bibliografía de Amado Alonso. // *CAUCE, Revista de Filología y su Didáctica*, 18 – 19, 1995 – 1996, 529 – 561.
- Перес Мартинес 1993:** Pérez Martínez, H. Alfonso Reyes y la traducción en México. // *Relaciones. Estudios de historia y sociedad*, 56, vol. XIV, 1993, 27 – 74.
- Фондация „Амадо Алонсо“.** <<http://www.f-amadoalonso.com>>.